

ЗМІСТ МУЗИЧНИХ ЗАНЯТЬ У ВІТЧИЗНЯНИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ (друга половина ХХ століття)

У статті розкрито зміст музичних занять у дошкільних закладах освіти України в другій половині ХХ століття, зокрема, особливості організації різноманітної музичної діяльності, а саме: слухання музики, співи, ігри під спів та інструментальну музику, танці і вправи, гра на музичних інструментах, музична драматизація казок.

Ключові слова: *зміст музичних занять, музичне та естетичне виховання, діти дошкільного віку.*

В статтє раскрыто содержание музыкальных занятий в дошкольных учебных заведениях Украины во второй половине ХХ столетия, в частности, особенности организации разнообразной музыкальной деятельности: слушание музыки, пение, игры под пение и инструментальную музыку, танцы и упражнения, игра на музыкальных инструментах, музыкальная драматизация сказок.

Ключевые слова: *содержание музыкальных занятий, музыкальное и эстетическое воспитание, дети дошкольного возраста.*

In article the maintenance of musical employment in preschool educational institutions of Ukraine in second half XX of century reveals. In particular, features of the organisation of various musical activity are considered: music hearing, singing, games under singing and tool music, dances and exercises, game on musical instruments, musical dramatisation of fairy tales.

Key words: *the maintenance of musical employment, musical and aesthetic education, children of preschool age.*

Постановка проблеми. Музичні заняття посідають чільне місце в навчально-виховному процесі дошкільних закладів освіти, оскільки сприяють розвитку емоційної сфери дошкільників, музичних та творчих здібностей, художньому смаку, збагаченню їхнього духовного світу, формуванню вмінь відображати власне світосприйняття у музичній діяльності. Враховуючи великий вплив музичного мистецтва на розвиток підростаючого покоління, актуалізується потреба в підвищенні якості проведення музичних занять у сучасних дошкільних навчальних закладах. Оскільки саме у дошкільному віці закладаються всі передумови для становлення й розвитку особистості, здатної до збереження і відтворення духовних цінностей нації. Окреслена проблема значною мірою залежить від вивчення, узагальнення та творчого переосмислення історико-педагогічного досвіду

проведення музичних занять у вітчизняних дошкільних закладах освіти другої половини ХХ століття.

Аналіз актуальних досліджень. Проблему вдосконалення змісту музичних занять у вітчизняних дошкільних закладах освіти другої половини ХХ століття досліджували Н. Ветлугіна, І. Дзержинська, Л. Жербіна, Р. Зінич, А. Зіміна, Г. Ільїна, В. Кукловська, М.А. Метлов, М. Палавандішвілі, І. Рудченко, С. Шоломович та ін.

Мета статті – розкрити зміст музичних занять у дошкільних закладах освіти України (друга половина ХХ століття).

Виклад основного матеріалу. Заняття з музичного виховання у вітчизняних дошкільних закладах освіти спрямовувалися на формування в дітей емоційної чутливості, любові й естетичного ставлення до музичного мистецтва, розвиток у них музичних здібностей (слуху, ритму, пам'яті), сприйнятливості, художнього смаку, що реалізовувалося в процесі різноманітної музичної діяльності (слухання музики, співи, ігри під спів та інструментальну музику, танці і вправи, гра на музичних інструментах). Активного використання набули також заняття з музичної драматизації казок. Слід зазначити, що принципово важливе значення в процесі музичних занять надавалося спільним діям дітей та дошкільних працівників, художньому спілкуванню, створенню ігрового, творчого настрою, умов для повноцінного сприймання й розуміння кожною дитиною музичних творів [2].

Так, під час слухання музики (дитячі та українські народні пісні, інструментальні твори для дітей) вихователі та музичні керівники пояснювали дошкільнятам зміст музичного твору, звертали увагу на його характер, почуття, які він викликає, навчали сприймати його емоційно-образний зміст, розповідали про походження фольклорної музики, надавали елементарні загальні відомості про засоби музичної виразності (тихо, звучно, швидко, повільно тощо), вчили розрізняти музику за жанрами, аналізувати її, зіставляючи контрастні твори, впізнавати мотиви знайомих пісень за ритмічним малюнком тощо [8, арк. 59; 9, арк. 69].

Важливим було те, що в дітей з раннього віку вихователі намагалися розвивати музичний слух, навички сприйняття музики, виховувати активну слухову увагу. Зацікавлюючи дошкільнят яскравим, емоційно насиченим змістом пісні, музичного твору, вони виховували в дітей навички слухової уваги, вчили розпізнавати окремі звуки та їхній рух у мелодії, розвивали чутливість до звуків [3, с. 28]. Отже, такі заняття сприяли розвитку в дітей навичок музичного сприйняття, формували музичний смак.

Разом із цим дітей ознайомлювали з життям композиторів (М. Глінки, П. Чайковського, М. Дунаєвського та ін.), розповідали про їхнє дитинство, творчість, любов до природи і народної пісні тощо [7, арк. 59].

У процесі співу (в супроводі музичного інструмента – фортепіано, скрипки, баяна, акордеона та без супроводу) музичні керівники та вихователі дитячих закладів особливу увагу звертали на навчання дітей правильно відтворювати мелодію пісні, виразність її виконання, виховання в дошкільнят любові до співу, уміння передавати характер та настрої пісні, формували навички співу, правильного дихання, працювали над правильною вимовою слів. Вони слідували за тим, щоб діти вміли співати дружно в ансамблі, хором та виконувати невеличкі сольні музичні зразки у відповідному темпі, з відповідними відтінками, засвоїли багато різноманітних пісень (народних, хоровадних тощо). Пісенний матеріал, який вивчався на таких музичних заняттях, діти активно використовували під час власних ігор. Іноді матеріалом для співу були не тільки дитячі пісні, а й фрагменти з дитячих опер-казок. Важливим було й те, що дошкільників залучали до імпровізації мелодій різного характеру на заданий текст.

Слід зауважити й про недоліки у проведенні занять зі співу, пов'язані, передусім, з недостатньо розробленим плануванням роботи з дітьми, захопленістю музичних керівників великим комплексом пісенного матеріалу, а це послаблювало роботу над виразністю і чистотою звучання. Так, у деяких дитячих садках зміст музичних занять був перевантажений, з дошкільниками розучувалися пісні для дорослих або для дітей шкільного віку, які були незрозумілими за змістом, а мелодії складні для відтворення, під час підготовки до свят розучувалася велика кількість музичних номерів (до 30). Разом із цим, на початку другої половини ХХ століття в деяких садках сільської місцевості не вистачало музичних інструментів, тому музичні заняття вихователі проводили з голосу. Це призводило до того, що такі заняття не були цікавими для дітей. А велика кількість дитячих садків узагалі не була укомплектована музичними працівниками зі спеціальною освітою [4, арк. 58; 5, арк. 33 – 35; 6, арк. 16].

Під час занять з музично-ритмічних рухів (ходіння, біг під музику, різноманітні вправи, танці, музичні ігри) дітям надавалися знання та вміння щодо нескладних елементів танцювальних рухів, зв'язку рухів з характером музики, на прикладах рухів пояснювалося значення таких понять, як темпові та динамічні відтінки (легко, чітко, бадьоро, швидко, повільно, тихо, звучно). Музичні керівники

прагнули досягти виразності, краси й культури рухів дітей, вчили вихованців, сприймаючи танцювальну музику різних народів СРСР і класичну, передавати її в рухах. Відповідно до програми вони добирали для занять таку музику, яка б дозволяла дітям виявляти власну творчість, індивідуальність, не стримуючи рухи, постійно звертаючи увагу на їх досконалість. Важливим було те, що дошкільників залучали до імпровізації музично-ігрових образів та рухів різних персонажів під музику відповідного характеру, а також самостійного придумування рухів, що відображають зміст пісні, танців з використанням характерних національних рухів, елементів сучасних танців. Це створювало сприятливі умови для виявлення індивідуальності кожної дитини [5, арк. 33 – 34; 10, с. 26].

Також значна увага приділялася навчанню дітей гри на різних музичних інструментах як в ансамблі, так і в оркестрі. Починаючи з середньої групи, діти грали на металофоні, у підготовчій – на цитрі, бандурі, гусях, цимбалах, трикутниках, бубнах, барабанах, дзвіночках, дитячому піаніно, брязкальцях. Окрім виконання вивчених пісень, дошкільникам пропонувалося підбирати за слухом найпростіші ритми і приспівки та імпровізувати нескладні мелодії. Особлива увага акцентувалася на важливості формування в дітей навичок самостійного виразного виконання вивчених творів.

Засобами гри в оркестрі на музичних інструментах музичні керівники виховували в дітей любов до рідної природи, народного побуту, краю, вчили володіти ритмічними та звуковисотними особливостями, ознайомлювали із виглядом, назвою, звучанням національних музичних інструментів. Важливо, що до створення мелодій, імпровізації залучалися усі діти без винятку. Колективна гра в оркестрі давала дошкільнятам відчуття радості спільних успіхів, задоволення, сприяла розвитку в них морально-естетичних почуттів [9, арк. 67].

Важливе значення у процесі музичних занять надавалося підготовці до святкових ранків. Вихователі і музичний керівник ознайомлювали дітей з національними традиціями українського народу, залучали дітей до духовних цінностей, розучували з ними вірші українською мовою, українські пісні, до Нового року з дошкільнятами вивчали щедрівки і вітали товаришів з інших груп, дорослих, виконували жартівливі сценки «Грицю, Грицю», «Ходить гарбуз по городу», розповідали про український вишиваний рушник, розглядали зразки візерунків, складених із червоного і чорного кольорів, в березні відзначали роковини від дня народження Т. Шев-

ченка, проводили розваги «Народні перлини». Діти брали участь у народних іграх «Квочка», «Гуси», «Мак», «Кривий танок», «Подольночка», «Перепілочка», «Бій півнів» та ін. [1, с. 24 – 25].

Взагалі музичне виховання дошкільників здійснювалося на основі багатого естетико-виховного музичного матеріалу. У навчально-виховному процесі дошкільних закладів освіти вихователі та музичні керівники використовували найкращі зразки інструментальної музики класичних композиторів М. Балакірева, Л. Бетховена, К. Вебера, Д. Верді, І. Гайдна, М. Глінки, Е. Гріга, А. Даргомижського, А. Лядова, В. Моцарта, М. Мусоргського, Н. Римського-Корсакова, П. Чайковського, І. Штрауса, Ф. Шуберта, Р. Шумана та ін. Також активно використовували в роботі з дітьми народну музику, музику українських композиторів Я. Степового, К. Стеценка, спадщина яких містить багато обробок українських пісень для дітей дошкільного віку, а також музику радянських композиторів А. Філіпенка, Г. Майбороди та ін. [5, арк. 33 – 34].

Отже, зміст музичних занять передбачав надання дітям додаткових відомостей про творчість композиторів-класиків, музичну культуру українського народу, а також національні музичні твори республік. Слід зазначити, що вивчення з дошкільниками музичного матеріалу різних народів сприяло розширенню естетичного кругозору дітей, вихованню в них належного ставлення до культури інших народів світу, заохочувало дітей до пізнання творчості представників інших національностей. Вихователі дошкільних закладів освіти ретельно добирали музичний репертуар, оскільки він мав бути яскравим, емоційно насиченим, відбивати виразні ладові й ритмічні особливості певного народу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, протягом другої половини ХХ століття відбувалося постійне вдосконалення навчально-виховного процесу дошкільних закладів освіти, зокрема збагачення й розширення відповідно до вимог суспільства змісту музичних занять як важливої умови духовного зростання дошкільників. Уважаємо, що вивчення та творче використання позитивного досвіду проведення музичних занять у другій половині ХХ століття сприятиме вирішенню завдань формування особистості дитини в сучасному дошкільному навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Борисова Ж.* І засвітився вогник / Ж. Борисова // Дошкільне виховання. – 1989. – №11. – С. 24 – 25.

2. *Рудченко І.* Про музично-виховну роботу в дошкільному закладі / І. Рудченко // Дошкільне виховання. – 1964. – №2. – С. 46.
3. *Хорошко З.* Деякі особливості розвитку музичного слуху у дітей / З. Хорошко // Дошкільне виховання. – 1967. – №10. – С. 27 – 29.
4. ЦДАВОВУ України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Од. зб. 1198. – 64 арк.
5. ЦДАВОВУ України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Од. зб. 12019. – 48 арк.
6. ЦДАВОВУ України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Од. зб. 2412. – 26 арк.
7. ЦДАВОВУ України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 3270. – 70 арк.
8. ЦДАВОВУ України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 3642. – 70 арк.
9. ЦДАВОВУ України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 3645. – 36 арк.
10. *Шевчук А.С.* Музика, рухи, творчість / А.С. Шевчук // Дошкільне виховання. – 1993. – №9. – С. 26 – 27.